

Регіональні електронні ресурси: від корпоративного створення до використання у соціально-комунікаційному середовищі ОУНБ

*Марина Кузнецова,
аспірант ХДАК*

Аналізуються процеси корпоративного формування й надання доступу до регіональних електронних ресурсів, продуктів і послуг та визначаються їхні складові. Розкриваються тенденції успішного розвитку ресурсів, продуктів і послуг із краєзнавства у соціально-комунікаційному середовищі ОУНБ України.

Ключові слова: бібліотечна краєзнавча діяльність, комп'ютерні та телекомунікаційні технології, корпоративні бібліотечні об'єднання, соціально-комунікаційна структура регіону, регіональні електронні ресурси.

У минулому переважно обласні універсальні наукові бібліотеки (ОУНБ) України традиційно виконували роль розповсюджувачів у суспільстві інформації з краєзнавства, а їхні структурні краєзнавчі підрозділи мали своєрідну монополію на цю діяльність. І нині право на створення та розповсюдження краєзнавчої інформації залишається за обласними бібліотеками. Вони зміцнюють свої позиції через глобальну комп'ютерну мережу — Інтернет, яка охоплює не тільки фактично зареєстрованих читачів, як це зазвичай було раніше у книгозбірнях, а й значну кількість віддалених користувачів.

Мета статті — здійснити аналіз теоретичних аспектів технологічних процесів з корпоративного збирання, опрацювання, створення, розповсюдження, надання доступу та використання регіональних ресурсів, продуктів і послуг у соціально-комунікаційному середовищі ОУНБ України; схематично визначити основні складові означених ресурсів; довести ефективність застосування запропонованих перспективних заходів щодо подальшого функціонування корпоративних бібліотечних ресурсів, продуктів і послуг із краєзнавства в регіоні.

Свідченням теоретичних пошуків у напрямках формування і використання регіональних електронних ресурсів в обласних бібліотеках стали дослідження краєзнавчої та соціально-комунікаційної сфер діяльності, інтеграційні тенденції яких явно простежуються під впливом впровадження комп'ютерних та телекомунікаційних технологій. Безперервний процес розвитку обласних бібліотек у сучасній соціально-комунікаційній структурі регіону забезпечується створенням та ефективним використанням краєзнавчих ресурсів як головних чинників удосконалення бібліотечної краєзнавчої діяльності, яким приділяється значна увага в професійній пресі. У цьому контексті особливий інтерес становлять статті бібліотечних фахівців О. Волохіна [1], Г. Мисловської [8], Г. Шемаєвої та Н. Капустіної [10], котрі дослід-

жують і розкривають питання формування, функціонування, використання та перспективного розвитку регіональних електронних ресурсів у публічних бібліотеках України.

Велику кількість публікацій з означеної теми можна умовно поділити на декілька груп. Перша — теоретичні викладення, що розглядають концепції, загальні принципи й підходи до формування системи краєзнавчих ресурсів, продуктів і послуг. Друга — опис практичного досвіду функціонування та стратегічних напрямів розвитку означених ресурсів у соціально-комунікаційному середовищі ОУНБ. Третя — ті, що містять аналіз різноманітного зарубіжного й вітчизняного програмного забезпечення, яке використовують книгозбірні для створення й надання доступу користувачам до ресурсів, продуктів і послуг з краєзнавства, а також для здійснення окремих процесів і операцій краєзнавчої діяльності. Четверта — це група публікацій, присвячених питанням корпоративної каталогізації електронних ресурсів з краєзнавства. П'ята — окреслює проблеми організації корпоративних бібліотечних об'єднань у регіоні. Взагалі, значна частина професійних публікацій свідчить про те, що кардинальні зміни, пов'язані з комп'ютеризацією обласних бібліотек, уже відбулися. Динамізм і глибина сучасних перетворень у цих бібліотеках висвітлюється в публікаціях [2—5, 12], які доводять, що ОУНБ запровадили й використовують автоматизовані інформаційні системи різного типу; саме завдяки цьому вони мають доступ до комунікаційних каналів зв'язку, змогу створювати повноцінні краєзнавчі ресурси, продукти і послуги, вирішувати питання їхнього збереження, використання та корпоративної каталогізації. Досягнуте обласними бібліотеками є передумовою переходу на наступний якісний рівень — етап створення корпоративних бібліотечних об'єднань.

З упровадженням корпоративної взаємодії бібліотек важливого значення в сучасних умовах набуває інтеграція електронних ресурсів з краєзнавства до єдиного соціокомунікаційного простору, що безпосередньо залежить від змін, які відбуваються в суспільстві. Провідними принципами в новій моделі комунікативного середовища має стати конструктивна співпраця бібліотек регіону, з якою пов'язують перспективи розвитку краєзнавчої діяльності більшість дослідників: Л. Купесок [6], Н. Кушнарєнко [7], С. Онищенко [9], Р. Щербан [11]. Наприклад, С. Онищенко у статті "Краєзнавчі ресурси на сайтах обласних бібліотек" [9] детально досліджує й наводить приклади того, як послідовно і продумано представлені краєзнавчі ресурси на сайтах обласних книгозбірень у мережі Інтернет, та підкреслює: "...можливо, з часом спільними зусиллями бібліотек буде створено краєзнавчу директорію, що забезпечить лінки до відповідних сторінок бібліотек України всіх рівнів, краєзнавчих об'єднань та товариств, сайтів періодичних видань, історичної тематики, музеїв та архівів, історичних спілок" [9, с. 22].

Таким чином, можна зробити висновок, що нині питання корпоративного створення та використання регіональних електронних ресурсів у мережі Інтернет широко висвітлене у вітчизняній пресі. Крім того, аналіз наукових джерел останнього десятиліття з означеної теми свідчить про те, що практично немає жодної ділянки краєзнавчої діяльності, жодної публічної бібліотеки, де не виявлено плідної ідеї впровадження та поширення модернізації на базі використання сучасних комп'ютерних технологій.

Підключення обласних бібліотек до глобальної комп'ютерної мережі, отримання можливості транслювання регіональної інформації на веб-сайтах широкому загалу користувачів дають змогу постійно корегувати та вдосконалювати

краєзнавчу роботу. Серед пріоритетних напрямів краєзнавчої діяльності ОУНБ України нагромадження, зберігання, опрацювання матеріалів про край, створення регіональних електронних ресурсів, підготовка оригінальних продуктів з краєзнавства, надання нових послуг та забезпечення безпе-

решкодного доступу через мережу Інтернет до краєзнавчих документів на різних носіях інформації всім користувачам.

Підсумовуючи й узагальнюючи висновки попередніх досліджень, структурно-функціональну схему названих процесів краєзнавчої діяльності можна подати в такому вигляді (рис. 1).

Рис. 1. Загальна схема процесів краєзнавчої діяльності з регіональними ресурсами, продуктами і послугами в соціально-комунікаційному середовищі ОУНБ України

Згідно зі схемою, ОУНБ України як центри інтеграції краєзнавчої інформації акумулюють переважно регіональні електронні ресурси, продукти і послуги. Внутрішні зв'язки відображають канали комунікації між послідовними бібліотечними процесами корпоративної краєзнавчої діяльності в обласних бібліотеках. Перший етап складається з двох технологічних процесів краєзнавчої діяльності: збирання обов'язкового примірника видань у регіоні та аналітико-синтетичного опрацювання нових краєзнавчих друкованих надходжень і документів на інших носіях інформації. Працівники краєзнавчих відділів ОУНБ традиційно збирають матеріали про регіон. Аналітико-синтетичне опрацювання зібраних матеріалів базується на введенні бібліографічних записів в електронному форматі, скануванні текстів паперових видань та зберігання в пам'яті комп'ютера результатів цього опрацювання, які містяться в краєзнавчому електронному каталозі, повнотекстових базах даних з краєзнавства, електронних бібліографічних покажчиків, бюлетенів нових надходжень краєзнавчої літератури, віртуальних книжкових виставках, посиланнях на краєзнавчі ресурси тощо. Інноваційне перетворення засобів краєзнавчої роботи в ОУНБ вимагає поєднання традиційних форм і методів технологічних корпоративних процесів зі збирання та аналітико-синтетичного опрацювання з електронними. Окрім того, корпоративна взаємодія публічних бібліотек у збиранні та опрацюванні має забезпечити користувачеві повноту інформації з краєзнавства як в друкованій, так і в електронній формах.

Другий етап пов'язаний зі створенням ОУНБ власних оригінальних краєзнавчих електронних ресурсів, продуктів і послуг із їхнім перенесенням на внутрішні носії для зареєстрованих користувачів (дискети, компакт-диски тощо) і зовнішні носії для віддалених користувачів (веб-сайти, веб-портали тощо), а також здійснення корпоративного обміну створеною інформацією з краєзнавства у регіональних бібліотечних мережах. ОУНБ інтегрують внутрішні та зовнішні ресурси з краєзнавства для найповнішого задоволення краєзнавчих потреб користувачів.

Третій етап — поєднання розповсюдження існуючих регіональних електронних ресурсів, продуктів і послуг з переходом на електронні носії інформації з краєзнавства, що зумовлює необхідність трансформації ОУНБ зі звичайних сховищ документів у їхнє активне розповсюдження, яке проводиться за допомогою локальних мереж бібліотек, глобаль-

них мереж зв'язку, об'єднаних ресурсів певної кількості бібліотек. Розвиток бібліотечних корпорацій у регіонах відбувається за допомогою комунікаційних каналів і засобів зв'язку мережі Інтернет.

Четвертий — надання доступу до краєзнавчих електронних ресурсів здійснюється двома шляхами: 1) прямий доступ надається тільки зареєстрованим користувачам та вимагає застосування периферійного пристрою, який буде приєднаний до персонального комп'ютера; 2) віддалений доступ надається як зареєстрованим читачам, так і користувачам Інтернету та вимагає застосування телекомунікаційних мереж (електронна пошта). При здійсненні традиційного пошуку в карткових краєзнавчих каталогах та картотеках зареєстровані користувачі працюють у бібліотеці за допомогою алгоритмів пошуку самостійно. Такий же самий режим при віртуальному пошуку здійснюється і віддаленими користувачами. При автоматизованому пошуку в електронному краєзнавчому каталозі, в локальній мережі бібліотеки або при користуванні Інтернетом у комп'ютерному залі бібліотеки зареєстрованим користувачам черговим бібліографом надаються додаткові послуги: пошук інформації в мережі Інтернет на замовлення, сканування, друкування на принтері, запис інформації на дискету або CD-ROM, використання комп'ютерів у бібліотеці для набору текстів, відправлення або одержання повідомлень електронною поштою, комп'ютерний переклад тексту іноземною мовою з редагуванням. Суттєвим є те, що ці системи пошуку здійснюються одночасно в одній бібліотеці. Порівнюючи існуючі види інформаційного пошуку, варто зазначити, що завдяки використанню переваг електронного подання та розповсюдження краєзнавчої інформації автоматизований процес її пошуку стає зручнішим, швидшим та ефективнішим. Існує перевага і в процесах традиційного пошуку: як правило, тільки у бібліотеці можна використовувати оригінали краєзнавчих документів, тоді як електронні засоби доставляння цих документів до віддалених користувачів обмежені наданням лише копій цих публікацій. Використання інформаційних комп'ютерних технологій у бібліотечній практиці суттєво й позитивно впливає на форми, види і методи пошуку та передачі краєзнавчої інформації, що значною мірою вдосконалює бібліотечну діяльність в цілому.

П'ятий етап завершує цикл бібліотечних технологій, це — використання краєзнавчих друкованих та електронних ресурсів, що полягає у роздрукуванні знайденої інформації з крає-

знавства, яка зберігалася у пам'яті комп'ютера і на зовнішніх носіях, та отримання цієї інформації в електронному форматі.

Таким чином, подана схема дає підстави для висновку, що важливу роль у краєзнавчій діяльності ОУНБ України відіграють процеси збирання, опрацювання, створення, розповсюдження краєзнавчої інформації, надання доступу та використання регіональних електронних ресурсів, які радикально змінили технологічні етапи краєзнавчої діяльності ОУНБ у порівнянні з традиційними технологіями. Більше того, еволюція технологій збереження, оброблення, розповсюдження, пошуку та передачі краєзнавчої інформації відкрила нові можливості комунікативної компетентності у діловій взаємодії обласних бібліотек, що, безперечно, сприяє ефективному втіленню комп'ютерних технологій та розробленню нових власних оригінальних інформаційних ресурсів, продуктів і послуг з краєзнавства. Корпоративні технології передбачають організацію процесів обміну краєзнавчими документами або даними про них між різними бібліотеками, інформаційними центрами за узгодженими умовами, правилами, технологіями, програмно-лінгвістичним і технічним забезпеченням. Саме застосування корпоративних форм краєзнавчої роботи за допомогою телекомунікаційних технологій дає ОУНБ змогу забезпечувати постійний

розвиток цих книгозбірень як центрів формування та надання широкого доступу до регіональних ресурсів, продуктів і послуг у мережі Інтернет. Поява різноманітних автоматизованих пошукових засобів, за допомогою яких нині проводиться кооперативне комплектування, корпоративна каталогізація, зберігання джерел краєзнавчої інформації та створення аналогів друкованих видань з краєзнавства в електронному форматі, слугує опорою для успішного розвитку регіональних ресурсів, продуктів і послуг ОУНБ України. Отже, організація бібліотечної взаємодії сприяє корпоративному створенню та позиціонуванню регіональних ресурсів у соціально-комунікаційному середовищі в регіонах України і здійснює рівноправне включення обласних книгозбірень до глобального соціокомунікаційного простору.

Безперечно, що під впливом комп'ютеризації в ОУНБ змінюються не лише форми та засоби взаємодії у корпоративних регіональних бібліотечних мережах, а й розширюється асортимент регіональних електронних ресурсів, продуктів і послуг. Це позначилося на можливості створення нової структури основних елементів системи цих ресурсів, до складу якої входять: корпоративна регіональна бібліотечна мережа, локальна мережа бібліотеки, мережа Інтернет (рис. 2).

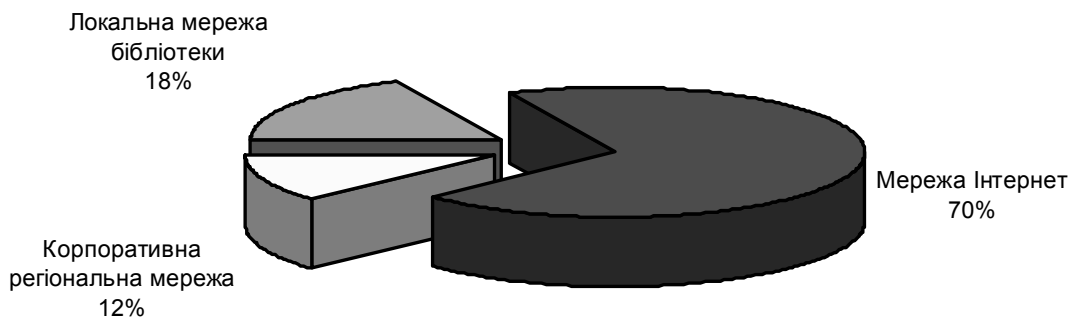

Рис. 2. Система регіональних електронних ресурсів, продуктів і послуг ОУНБ України

На основі запропонованої системи регіональних електронних ресурсів, продуктів і послуг ОУНБ України розглянемо кожну з її складових окремо. Першим елементом системи регіональних електронних ресурсів, продуктів і послуг є корпоративні регіональні бібліотечні мережі, до яких входять: веб-сервери об'єднаних бібліотечних мереж; корпоративні краєзнавчі електронні каталоги; корпоративні бази даних із краєзнавства; зведені електронні каталоги періодичних видань, передплачених бібліотеками регіону; повнотекстові електронні бібліотеки колекцій видань регіону; регіональні інформаційні портали; корпоративні краєзнавчі веб-проекти; путівники, списки розсилання

(mail-inglist), віртуальні довідки, комунікаційні навігатори; телеконференції, форуми, дискусійні групи. Специфіка розвитку корпоративних регіональних мереж зумовлена тим, що вони можуть функціонувати як у соціально-комунікаційному середовищі бібліотеки — локальній мережі, так і в соціально-комунікаційному просторі — мережі Інтернет. Більше того, створені об'єднані електронні ресурси і продукти з краєзнавства можуть бути представленими не лише в мережі Інтернет, а також і в локальній мережі бібліотеки. Об'єднуючи бібліотеки у соціально-комунікаційному середовищі, корпоративні регіональні мережі виступають головною ланкою у засобах, формах та каналах комунікації (рис. 3).

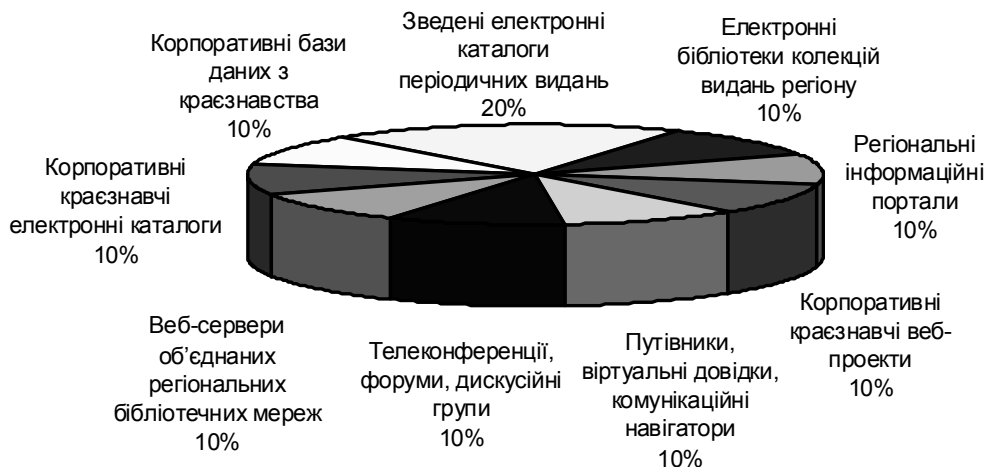

Рис. 3. Основні складові системи регіональних електронних ресурсів, продуктів і послуг ОУНБ України у корпоративній регіональній мережі

Другим елементом системи регіональних ресурсів, продуктів і послуг виступає локальна мережа ОУНБ України: краєзнавчі електронні каталоги; бази даних з краєзнавства; повнотекстові електронні бібліотеки колекцій видань регіону; створені бібліотеками оригінальні ресурси і продукти з краєзнавства; електронні енциклопедії, книги,

газети, журнали краєзнавчої тематики; електронні аналоги друкованих видань з краєзнавства; бюлетені нових надходжень краєзнавчої літератури, списки періодичних видань; електронні бібліографічні покажчики, списки та огляди джерел з краєзнавства; віртуальні читальні зали та краєзнавчі книжкові виставки (рис. 4).

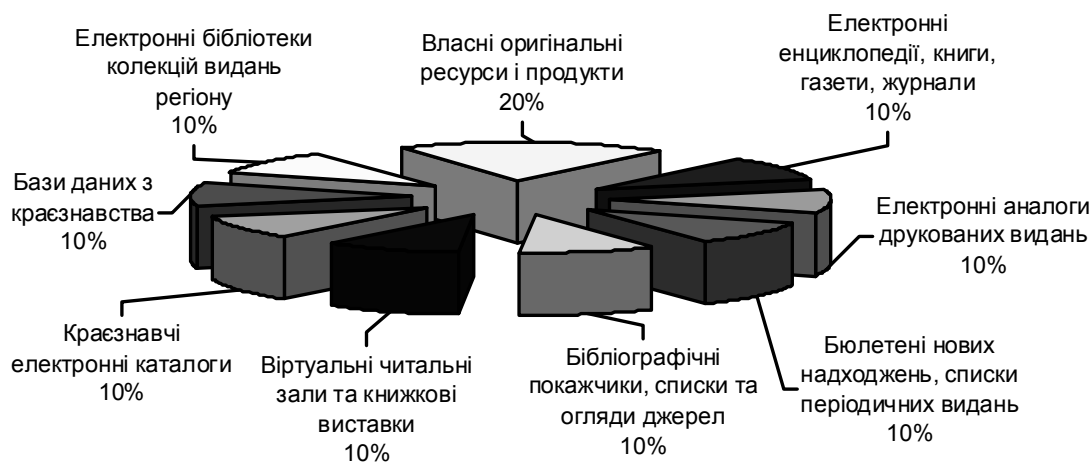

Рис. 4. Основні складові системи регіональних електронних ресурсів, продуктів і послуг у локальній мережі ОУНБ України

Третім елементом системи регіональних ресурсів, продуктів і послуг ОУНБ є мережа Інтернет: веб-портали; веб-сайти; веб-сторінки; краєзнавчі веб-проекти. Варто відзначити, що завдяки підключенню ОУНБ до мережі Інтернет, з'явилася можливість розміщувати та оновлювати краєзнавчу інформацію на веб-порталі, веб-сайті, створювати веб-сторінки, веб-проекти краєзнавчої тематики, впроваджувати систему замовлення та електронне доставляння документів з краєзнавства, а також використовувати e-mail, ICQ. До того ж, мережні ресурси Інтернету теж можуть бути розміщені на веб-сайтах цих книгозбірень: наприклад, інформація про бібліотечну мережу регіону з переліком послуг бібліотек, списки кращих пошукових систем Інтернету, списки адрес регіональних ресурсів світової мережі тощо. Таким чином, за допомогою мережі Інтернет бібліотеки мають не лише відображати та розкривати існуючі власні краєзнавчі ресурси, а й допомагати користувачеві у знаходженні відсутніх у бібліотеках матеріалів, розміщених на інших веб-сайтах (рис. 5).

кальній, так і в глобальній мережах. Завдяки застосуванню комп'ютерних технологій читачі знаходять і отримують регіональну інформацію на різних носіях, користуються різноманітними інформаційними послугами. У зв'язку з цим, зростає попит на об'єднану регіональну інформацію, розповсюджену в електронному вигляді за допомогою кооперативного комплектування краєзнавчими ресурсами, створення корпоративних онлайн-каталогів, спільних повнотекстових баз даних з краєзнавства, електронних колекцій бібліотек та інших інформаційних продуктів з краєзнавства.

Тенденції використання нових технологій на практиці свідчать про рівень готовності обласних бібліотек до переходу на новий інтеграційний етап. Ці книгозбірні як за технічним станом, так і за рівнем професійної підготовки персоналу мають змогу плідно співпрацювати у соціально-комунікаційному просторі. Отже, перспективними напрямами мають стати взаємодія бібліотек у створенні корпоративних краєзнавчих каталогів, проведенні ретроспективної конверсії карткових каталогів, підготовці повнотекстових баз даних із краєзнавства, організації корпоративної віртуальної довідки, впровадженні електронної книговидачі зареєстрованим читачам через технології штрих-кодування краєзнавчих фондів, а також у розвитку служби електронного доставляння документів з краєзнавства віддаленим користувачам. Ці технології стають важливим напрямом у краєзнавчій діяльності, тому необхідно вжити суттєвих заходів щодо активізації діяльності МБА та електронного доставляння документів, що уможливить оперативне та повне отримання користувачами інформації про наявні в бібліотеках документи з краєзнавства та дасть змогу замовляти копії їхніх повних текстів. Втілення державних централізованих проектів щодо реалізації регіональної політики та корпоративних підходів для ефективної організації ресурсів із краєзнавства на веб-сайтах ОУНБ надасть різним категоріям користувачів можливість забезпечити успішне використання цих ресурсів у повному обсязі в мережі Інтернет. До того ж, вирішення питань корпоративної взаємодії ОУНБ на державному рівні дасть змогу книгозбірням якісно створювати об'єднану унікальну регіональну інформацію, що являє собою велику освітню значущість для історичної спадщини регіонів України.

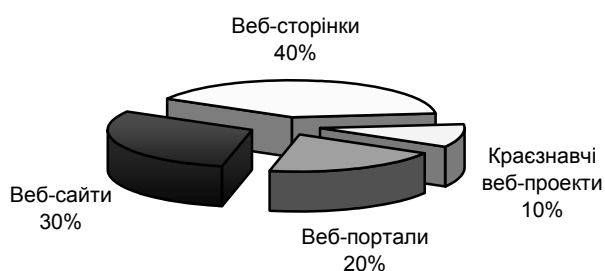

Рис. 5. Основні складові системи регіональних електронних ресурсів, продуктів і послуг ОУНБ України в мережі Інтернет

Проведене дослідження дає підстави констатувати, що обласні бібліотеки регіонів України, які раніше застосовували ручні технології в процесі зберігання та надання читачам друкованих видань, нині перетворилися на комунікаційні центри. Перехід від традиційних форм краєзнавчої роботи до електронних, а саме створення краєзнавчих електронних ресурсів та корпоративних регіональних мереж, дав змогу кожній бібліотеці ефективніше здійснювати інформаційне обслуговування користувачів безпосередньо як в ло-

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні комунікаційних проблем організації корпоративних бібліотечних об'єднань України для забезпечення користувачів регіональною інформацією.

Список використаної літератури

1. *Волохін О.* Електронні ресурси сучасної регіональної бібліотеки : [Кіровоград, ОУНБ ім. Д. Чижевського] / О. Волохін // *Бібл. планета.* — 2004. — № 1. — С. 14—18.
2. *Голуб І.* Краєзнавча робота Дніпропетровської ОУНБ: витоки, напрями діяльності, пріоритети та перспективи розвитку / І. Голуб // *Бібл. планета.* — 2005. — № 3. — С. 15—19.
3. *Голубка Л.* Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека в інформаційному просторі / Л. Голубка // *Бібл. планета.* — 2005. — № 2. — С. 28—29.
4. *Діда Н. Я.* ОУНБ — центр регіональної інформації : [Луган. ОУНБ ім. О. М. Горького] / Н. Я. Діда // *Бібліотечне краєзнавство : нові технології : матеріали міжнар. семінару, Харків, 22—23 берез. 2005 р.* — Режим доступу: <http://www.korolenko.kharkov.com/27.htm>. — Назва з екрана.
5. *Ізюмова Л. Ф.* Запорізька ОУНБ в контексті соціокультурного простору регіону : (підсумки дослідження) / Л. Ф. Ізюмова // *Бібліотека, інформація : регіональний аспект : матеріали обл. конф., Запоріжжя, 25 верес. 2008 р.* — Режим доступу: http://www.zounb.zp.ua/content/resources/library_info_region_aspect/. — Назва з екрана.
6. *Купесок Л.* Проблемы создания и функционирования корпоративной базы данных на основе опыта Донецкой ОУНБ / Л. Купесок // *Бібл. форум України.* — 2003. — № 2. — С. 34—36.
7. *Кушнарченко Н. М.* Бібліотечне краєзнавство — стратегія розвитку теорії і практики в умовах електронного середовища / Н. М. Кушнарченко // *Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр.* — 2004. — Вип. 12/13. — С. 151—158.
8. *Мисловська Г. В.* Електронні інформаційні ресурси в бібліотеці ім. Михайла Івасюка : аналіз використання : [Чернів. ОУНБ ім. М. Івасюка] / Г. В. Мисловська // *Мережі, партнерство, кооперація та співпраця. Створення регіонального інформаційного ресурсу "Буковина" : матеріали наук.-практ. конф., Чернівці, 11—12 листоп. 2003 р.* — Режим доступу: <http://www.hosted.sacura.net/library/publish/index.htm>. — Назва з екрана.
9. *Онищенко С.* Краєзнавчі ресурси на сайтах обласних бібліотек / С. Онищенко // *Бібл. планета.* — 2009. — № 2. — С. 18—22.
10. *Шемаєва Г.* Регіональні бібліотечні електронні ресурси : аналіз стану та планування розвитку / Г. Шемаєва, Н. Капустіна // *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.* — 2007. — Вип. 19. — С. 58—69.
11. *Щербан Р.* Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система / Р. Щербан // *Бібл. форум України.* — 2007. — № 2. — С. 2—4.
12. *Ярошук В.* Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека — головна бібліотека регіону / В. Ярошук // *Бібл. форум України.* — 2004. — № 3. — С. 50—54.